

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.10.32>**Наталія Шубіна,**ад'юнкт кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

УПРОВАДЖЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Актуальність статті підтверджується тим, що одним із важливих завдань демократичної правової держави є захист прав і законних інтересів громадян, охорона встановленого правопорядку та законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями. Саме на виконання завдань із захисту прав та законних інтересів людини, охорони правопорядку спрямоване здійснення заходів із поліцейського піклування. Сам цей превентивний поліцейський захід є новим для українських реалій, тому важливо використовувати напрацювання та досвід тих країн, в яких цей захід є протягом тривалого часу опробуваним. У статті на основі аналізу наукових думок вчених узагальнено досвід провідних держав Європи та світу щодо застосування поліцейського піклування та опрацьовано можливості його використання в Україні. Зазначено, що в більшості провідних держав здійснюється ретельний відбір кандидатів для роботи в поліції, причому увага приділяється багатьом факторам спроможності ефективного виконання ними завдань поліції (психологічні особливості, наявність схильності до порушень закону, зокрема, наявність правопорушень у минулому тощо). З'ясовано, що розвиток навичок комунікації та взаємодії з населенням, які є особливо необхідними, зокрема, під час застосування поліцейського піклування, відбувається не лише під час навчання кандидатів на посаду поліцейських, але й під час безпосередньої роботи. Такі тренінги у формі ігор дають змогу моделювати різноманітні ситуації, які трапляються під час здійснення широкого кола поліцейських заходів, у тому числі й превентивних. Зроблено висновок, що шляхами впровадження в національне законодавство позитивного зарубіжного досвіду щодо застосування поліцейського піклування є: по-перше, сприяння становленню позитивного іміджу поліції серед населення шляхом проведення суспільних заходів щодо роз'яснення цілей та завдань поліції, які реалізуються, насамперед, під час проведення превентивних поліцейських заходів; по-друге, уважне ставлення до психологічних особливостей кандидатів на службу в поліції з метою виявлення схильності до агресії, нетерпимого ставлення до певних груп населення та інших вад характеру; по-третє, формування навичок комунікації в процесі підготовки поліцейських, виховання в поліцейських шанобливого, терпимого ставлення до всіх категорій населення, незалежно від віку, статті, національної, релігійної чи соціальної приналежності, стану здоров'я та інших факторів; по-четверте, продовження виховання в поліцейських під час проходження ними професійної служби навичок позитивної комунікації та поваги до честі, гідності, прав та законних інтересів громадян шляхом стимулювання самоосвіти, залучення до благодійності тощо.

Ключові слова: зарубіжний досвід, Європа, національне законодавство, поліцейське піклування, вдосконалення.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань демократичної правової держави є захист прав і законних інтересів громадян, охорона встановленого правопорядку та законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями [1, с. 34]. Саме на виконання завдань із захисту прав та законних інтересів людини, охорони правопорядку спрямоване здійснення заходів із поліцейського піклування. Сам цей превентивний поліцейський захід є новим для українських реалій, тому важливо використовувати напрацювання та досвід тих країн,

в яких цей захід є досить тривало опробуваним.

Проблему вдосконалення реалізації превентивних заходів Національної поліції України, зокрема поліцейського піклування, у наукових працях порушували М.В. Лошицький, Є.Ю. Соболев, О.О. Євдокімова, Я.С. Пономаренко, К.Л. Бугайчук, І.О. Святокум, В.В. Чумак, І.В. Зозуля, Н.В. Бобро, О.М. Музичук, С.А. Комісаров та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в юридичній літературі відсутні комплексні дослідження,

присвячені зарубіжному досвіду застосування поліцейського піклування.

Метою статті є узагальнення зарубіжного досвіду щодо застосування поліцейського піклування та опрацювання можливостей його використання у вітчизняних реаліях.

Виклад основного матеріалу. Почати розгляд зарубіжного досвіду, на нашу думку, варто з Німецької Республіки, адже німецька поліція визнається фахівцями своєрідним еталоном організації та практичної реалізації правоохоронної діяльності. Вона є органом державної виконавчої влади, який вдало поєднав кращі традиції поліцейської служби з новітніми досягненнями, пов'язаними з побудовою правової, демократичної, соціально орієнтованої держави [2, с. 463]. У літературі справедливо вказується на те, що комунікативна толерантність поліцейського є необхідною рисою, яка визначає характер і специфіку взаємовідносин працівника поліції з оточуючими, враховуючи особистий досвід поліцейського, його інтереси, схильності, моделі поведінки та особливості спілкування. Професійне спілкування поліцейських часто має проблемний характер у ситуаціях спілкування з порушниками правил дорожнього руху, з особами, які вчинили правопорушення на сімейно-побутовому ґрунті, з неповнолітніми, з дітьми, які загубилися, тощо. Особливості комунікативної толерантності можуть свідчити про психічне здоров'я фахівця, внутрішню гармонію або дисгармонію, здатність людини до самоконтролю та самокорекції, які є необхідними у правоохоронній практиці [3, с. 101].

Як наголошує Я. Пономаренко, комунікабельність гарантує нову якість спілкування, яка своєю чергою є механізмом реалізації культури як змісту освіти. Щоб впоратися з цим викликом сьогодення, в системі вищої поліцейської освіти поряд з іншими завданнями професійного становлення особистості поліцейського потрібно вирішити важливу проблему оволодіння новим знанням і навчитися його використовувати на практиці. Це означає, що для вдосконалення професійної підготовки поліцейських кадрів, курсантів варто готувати на базі вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання і слухачів курсів первинної професійної підготовки поліцейських з урахуванням особливостей культури спілкування працівників правоохоронних органів шляхом впровадження відповідних навчальних дисциплін [4, с. 245-246].

Уміння спілкуватися як необхідний елемент професіоналізму розглядається і в роботі поліції Великої Британії, насам-

перед патрульно-постової служби. На думку англійських фахівців, поліція поступово втрачає довіру громадян. Повернути її є життєво важливим завданням. І головними суб'єктами на цьому шляху вважаються поліцейські патрульно-постової служби. У процесі вивчення прийомів, потрібних для досягнення цієї стратегічної мети, був сформульований головний принцип – «підтримка порядку на основі підтримки зв'язків» і основоположний метод – «йти до людей». Вважається, що поліцейський патрульно-постової служби має спілкуватися з населенням постійно, цілеспрямовано, вникаючи в щоденні потреби та сподівання людей. Важливим є і зворотний зв'язок, оперативне інформування громадян про результати їх допомоги, актуальну ситуацію тощо, стимулюючи тим самим формування добрих та сталих зв'язків між громадськістю та поліцією [5, с. 126-127]. Щоденні потреби людей, зокрема забезпечення безпеки уразливих груп населення, якраз і становлять зміст поліцейського піклування як певної форми взаємодії із суспільством.

Як бачимо, розвиток навичок комунікації та взаємодії з населенням, які є особливо необхідними, зокрема, й під час застосування поліцейського піклування, проходить не лише під час навчання кандидатів на посаду поліцейських, але й під час безпосередньої роботи. Такі тренінги у формі ігор дають змогу моделювати різноманітні ситуації, які трапляються під час здійснення широкого кола поліцейських заходів, у тому числі превентивних.

Навики комунікації як основа взаємодії поліції з населенням під час виконання поліцейських заходів мають значення й для оцінки діяльності поліції як уособлення державної влади. Так, спираючись на досвід США, дослідники зазначають, що найбільш поширеними альтернативними джерелами інформації для оцінки діяльності поліції в цій країні є: 1) дослідження громадської думки; 2) анкетування осіб, що мали контакти з поліцією; 3) анкетування працівників поліції; 4) пряме спостереження; 5) метод симуляцій [6, с. 18-19].

З метою сприяння розвитку взаємодії поліції та суспільства поліцейським департаментом м. Сан Дієго (США) запроваджуються програми, серед яких Програми сусідського спостереження; центр сімейної справедливості під поліцейським контролем для надання консолідованих та скоординованих юридичних, соціальних та медичних послуг жертвам сімейного насильства, Міжнародна програма боротьби зі злочинністю без злочинів (CFMH), що фінансу-

ється поліцією, яка реалізує багатогранний підхід до запобігання злочинності в оренді нерухомості, програма «Ви не самотні», в якій задіяні волонтери поліції, Програма «Візьми мене додому» для сприяння правоохоронним органам (поліція та шериф) під час контактів із членами громади, які мають інвалідність, таких як аутизм, деменція, хвороба Альцгеймера, синдром Дауна, глухота чи будь-які інші вади розвитку, програми навчання громади методів запобігання злочинності [7, с. 30]. Залучення поліцейських до участі у благодійних програмах, змістом яких є безпосереднє спілкування з особами, які мають психічні хвороби, сприяє формуванню навичок такого спілкування під час реалізації заходів поліцейського піклування щодо таких осіб.

Комунікація та формування довіри як основи співробітництва поліції та населення є наріжним аспектом діяльності поліції в багатьох країнах. Н. Бобро, розглядаючи практики взаємодії поліції та населення розвинутих країн світу, зазначає, що у Фінляндії при управлінні поліції МВС створено Дорадчий комітет у справах поліції, у складі якого поряд із посадовими особами цього апарату включені представники провідних політичних партій, профспілок та найбільш великих промислово-торгових фірм, оскільки вважається, що без їх активної підтримки розкриття злочинів та профілактика правопорушень є малоперспективною справою. При цьому ключовою фігурою превентивної діяльності стає не «поліцейський-борець із злочинним світом», а «поліцейський-тренер», головною задачею якого має бути навчання і консультування громадян, які не бажають стати жертвою злочинних посягань. Правоохоронна діяльність, таким чином, концентрується на безпосередньому та довгостроковому обслуговуванні населення у сфері підвищення його безпеки. У таких країнах, як Велика Британія, США, основний напрям роботи поліції – це так зване комунальне або районне чи місцеве «поліціювання», що передбачає постійне перебування поліцейського в зоні обслуговування, а головною метою його діяльності є налагодження тісної взаємодії з населенням цієї зони з метою попередження правопорушень. Громадська організація «Зупини злочинця» допомагає поліції в боротьбі зі злочинністю, забезпеченні належного стану правопорядку в регіонах, проведеної профілактичної, превентивної, виховної, консультаційної роботи. Відділення цієї громадської організації розташовані на території поліцейських ділянок, що значно поліпшує співпрацю членів організації з працівниками

поліції. В Австрії здебільшого практикується чергування добровільних громадських дружин, які охороняють житло у приватному секторі та інколи надане державою житло. У Чехії, Литві та Іспанії громадян залучають як помічників до співпраці з поліцією [8, с. 118].

У Великій Британії є інститут спеціального констебля, де добровольці можуть виконувати деякі поліцейські функції. Поширеною є система «сусідського спостереження», де громадяни беруть участь у виявленні правопорушень як індивідуально, так і через громадські об'єднання правоохоронної спрямованості. Організовано роботу з надання окремих громадянам і компаніям порад з організації їх охорони. Проводяться дискусії, телевікторини з питань попередження злочинів. Розроблено систему заходів, які заохочують громадян бути свідками або інформаторами в різних справах. На добровільних засадах до допомоги поліції залучаються як окремі громадяни, так і громадські об'єднання правоохоронної спрямованості. Відповідно до планів керівництва цієї країни чисельність такого громадського об'єднання, як «добровільні стражі», в перспективі має сягнути 5 млн осіб число вельми значуще. На добровільних помічників покладаються обов'язки з патрулювання і пошуку інформації про злочини та інші правопорушення [9, с. 102].

Таким чином, залучення представників громадськості до допомоги виконанню функцій поліції сприяє кращому розумінню населенням задач та функцій поліції, а також формує довірливе ставлення до поліцейських як до суб'єктів, наділених владою для забезпечення насамперед інтересів населення.

На основі аналізу іноземного досвіду взаємодії поліції та населення С. Комісаров робить висновки щодо важливості реалізації завдань з активізації взаємодії між органами поліції та громадськістю, а саме: підвищення авторитету та довіри населення до поліції; покращення стану комунікативної та загальної культури працівників поліції; сприяння об'єктивному інформуванню населення про діяльність працівників правоохоронних органів за допомогою засобів масової інформації; ретельна перевірка фактів і матеріалів, які публікуються чи демонструються в мас-медіа; створення позитивного іміджу шляхом підвищення рівня професійної компетентності та покращення результатів діяльності персоналу поліції тощо [10, с. 125].

Формування навичок комунікації, поважливого ставлення до особистості мають займати особливе місце під час підготовки майбутніх поліцейських. Так, у Національ-

ній академії ФБР слухачі обирають один із курсів, включених до кожної з наступних навчальних дисциплін:

1) наука про керівництво та менеджмент (менеджмент у правоохоронних органах; керівництво, етика та прийняття рішень; етика у правоохоронних органах; менеджмент у плануванні та бюджетах; людська поведінка в організаціях; керівництво для адміністраторів; менеджмент при організаційній зміні та розвитку; актуальні проблеми у правоохоронній діяльності; індивідуальне навчання під керівництвом; самостійне навчання та дослідження);

2) наука про людську поведінку (прикладна наука про людську поведінку для операцій правоохоронних органів; керівництво розслідуваннями смертельних випадків – розвиток до менеджменту у найскладніших справах; банди, проблеми їх розвитку та кримінальна поведінка; слідча психологія; практика та оцінка кримінального аналізу; стрес-менеджмент у правоохоронних органах; майбутнє та правоохоронні органи: прогнозування, керівництво та творення у XXI столітті; насильницька поведінка; біопсихосоціальний підхід; індивідуальне навчання під керівництвом; самостійне навчання та дослідження);

3) судова наука (огляд судової науки для поліцейських адміністраторів і менеджерів; доказове фотографування; латентні відбитки пальців – від місця злочину до залу суду; індивідуальне навчання під керівництвом);

4) правознавство (проблеми права для офіцерів командного рівня; проблеми права для поліцейських адміністраторів). Іноземним слухачам не обов'язково відвідувати навчальні курси з правознавства, однак вони мають заповнити цю прогалину яким-небудь курсом на вибір з інших дисциплін (наприклад, «комунікація у правоохоронних органах», що включає такі заняття: 1) ефективне письмо; 2) ефективне спілкування; 3) засоби масової інформації та поліція; 4) опитування та допит; 5) семінар щодо зв'язків із засобами масової інформації для адміністраторів правоохоронних органів; 6) індивідуальне навчання під керівництвом; 7) самостійне навчання та дослідження) [6, с. 20-21].

Як бачимо, значна кількість дисциплін безпосередньо пов'язана з вивченням особливостей поведінки особи та формуванням комунікативних навичок, що є життєво необхідною умовою ефективного виконання поліцейським його повсякденних функцій.

В основу підготовки поліцейських кадрів Німеччини покладено принцип довічного найму. Службова діяльність і навчання співробітника планується і прямує в суто перспективному плані. При цьому передбачається

постійне підвищення кваліфікації. Система підготовки поліцейських кадрів Франції включає 20 шкіл, які незалежно готують поліцейських і офіцерів, інспекторів і комісарів поліції. На центральному рівні здійснюють підготовку поліцейських: Національний інститут підготовки кадрів в м. Клермон-Ферране, де зосереджена основна діяльність із професійної освіти, Центр досліджень і навчання в Жів-сюр-Івет, котрий проводить спеціальну підготовку персоналу, а також Інститут IHESI, який, крім підготовки, проводить дослідження щодо проблем поліцейської діяльності і безпеки території. Після прийняття «Хартії освіти» і програми підготовки поліцейських співробітників спеціальні навчальні заклади сформулювали низку пріоритетів, серед яких були визначені такі: зближення поліції і населення, яке сприятиме поліпшенню її іміджу; наукова підготовка до інтеграції поліцейських сил в європейських структурах; посилення уваги до проблем молоді, метою якої є зниження злочинності серед неповнолітніх [1, с. 37].

На основі розглянутого досвіду США та європейських країн у сфері підготовки кваліфікованих кадрів для служби в поліції варто зазначити, що в основу такої підготовки покладено низку важливих факторів. Особливо слід звернути увагу на ті, які мають значення для належної реалізації поліцейськими превентивних заходів, а саме: 1) доволі ретельний відбір кандидатів для роботи в поліції, причому увага приділяється багатьом факторам спроможності ефективного виконання ними завдань поліції (психологічні особливості, наявність схильності до порушень закону, зокрема, наявність правопорушень у минулому тощо); 2) формування комунікативних навичок спілкування з різноманітними групами населення, як тими, що є потенційно небезпечними, так і з тими, які можуть постраждати внаслідок протиправних дій.

Висновки.

Підсумовуючи викладене, можна окреслити такі шляхи впровадження в національне законодавство позитивного зарубіжного досвіду щодо застосування поліцейського піклування:

- по-перше, сприяння становленню позитивного іміджу поліції серед населення шляхом проведення суспільних заходів щодо роз'яснення цілей та завдань поліції, які реалізуються, насамперед, під час проведення превентивних поліцейських заходів;

- по-друге, уважне ставлення до психологічних особливостей кандидатів на службу в поліції з метою виявлення схильності до агресії, нетерпимого ставлення до певних груп населення та інших вад характеру;

- по-третє, формування навичок комунікації під час підготовки поліцейських, виховання в поліцейських шанобливого, терпимого ставлення до всіх категорій населення, незалежно від віку, статі, національної, релігійної чи соціальної приналежності, стану здоров'я та інших факторів;

- по-четверте, продовження виховання в поліцейських під час проходження ними професійної служби навичок позитивної комунікації та поваги до честі, гідності, прав та законних інтересів громадян шляхом стимулювання самоосвіти, залучення до благодійності тощо.

Список використаних джерел:

1. Лошицький М.В. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції). *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 34–42.

2. Соболь Є.Ю., Коломойцев С.С. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи. *Форум права*. 2010. № 2. С. 461–466.

3. Євдокімова О.О., Пономаренко Я.С. Комунікативна толерантність поліцейських в контексті вивчення їх емоційного інтелекту. *Право і безпека*. 2019. № 2 (73). С. 101–108.

4. Пономаренко Я.С. Психолого-педагогічні підходи до вивчення комунікабельності як системної властивості особистості поліцейського. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи*

МВС України: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 27 березня 2020 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 245–248.

5. Волошина О.В. Зарубіжний досвід ефективної комунікації в діяльності поліцейських. *Юридична психологія*. 2018. № 2(23). С. 123–135.

6. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні: наук.-метод. рек. / К.Л. Бугайчук, І.О. Святокум, В.В. Чумах. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 52 с.

7. Зозуля І.В. Поліцейські послуги в законодавстві України та на практиці. *Форум права*. 2019. № 3. С. 21–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

8. Бобро Н.В. Зарубіжні практики взаємодії поліції та населення. *Сборник публикаций мультидисциплинарного научного журнала «Архивариус» по материалам V международной научно-практической конференции: «Наука в современном мире» г. Киева*: сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень). Київ, 2016. С. 117–119.

9. Музичук О.М. Зарубіжний досвід участі громадян та громадських формувань в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями. *Право і безпека: наук. журнал*. 2002. Вип. 2. С. 101–105.

10. Комісаров С.А. Взаємодія поліції й населення як стратегічний напрям діяльності органів правопорядку: міжнародний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 123–126.

Nataliia Shubina. Introduction of best practices of the application of the police care into the national legislation

The relevance of the article is confirmed by the fact that one of the important tasks of a democratic state governed by the rule of law is to protect the rights and legitimate interests of citizens, protect the rule of law, fight crime and other offenses. It is the implementation of tasks on protection of human rights and legitimate interests, protection of law and order is aimed at the implementation of measures of police care. This preventive police measure itself is new to Ukrainian realities, so it is important to use the experience and experience of those countries in which this measure has been tested for a long time. The article, based on the analysis of scientific opinions of scientists, summarizes the experience of leading countries in Europe and the world on the use of police care and discusses the possibilities of its use in Ukraine. It is noted that in most leading countries, careful selection of candidates for police work is carried out, and attention is paid to many factors in their ability to effectively perform police tasks (psychological characteristics, propensity to violate the law, including past offenses, etc.). It was found that the development of communication and interaction skills with the population, which are especially necessary in the application of police care, takes place not only during the training of candidates for police positions, but also during direct work. Such trainings in the form of games allow to model various situations which occur during implementation of a wide range of police actions, including preventive. It is concluded that the ways to introduce into national legislation positive foreign experience in the use of police care are: first, to promote a positive image of the police among the population by holding public events to explain the goals and objectives of the police, which are implemented primarily preventive police measures; secondly, to pay attention to the psychological characteristics of candidates for service in the police in order to identify tendencies to aggression, intolerance of certain groups and other defects of character; thirdly, the formation of communication skills in the training of police officers, the education of police officers respectful, tolerant of all categories of the population, regardless of age, gender, nationality, religion or social affiliation, health status and other factors; fourth, the continuation of education of police officers during their professional service skills of positive communication and respect for the honor, dignity, rights and legitimate interests of citizens by stimulating self-education, involvement in charity and more.

Key words: foreign experience, Europe, national legislation, police care, improvement.